Opłatę pocztową
uiszczono ryczałtem.

Сялянская Праўда

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

Цана асобнага нумару 20 грош.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня. Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12, m. 6).

Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту ў 1 шп

№ 19. Вільня, Серада, 12-га лістапада 1924 г. Год I.

Ці сьвет ідзе ўправа?

Вынікі парляманцкіх выбараў у Англіі і прэзыдэнцкіх—у Амэрыцы тлумачацца рэакцыйнай прэсай, як ясны доказ, што *„сьвет ідзе ўправа“*.

Бязумоўна, і ў Англіі і ў Амэрыцы мы маем дзела з бясспрэчнай перамогай кансэрватыўных элемэнтаў, тачней кажучы—буржуазіі. Імёны Балдвіна і Куліджа гавораць самі за сябе. Але з перамогі буржуазіі йшчэ нельга рабіць так далёка сягаючых вывадаў, як заява аб „павароце сьвету ўправа“.

Разгледзім гэтае пытаньне глыбей.

Калі будзем разважаць аб палажэньні ў Англіі, дык перш за ўсё мы павінны адзначыць факт, што стварэньне *першага* сацыялістычнага ўраду ў гэтай дзяржаве было, фактычна, *прыпадковым*—дзякуючы падтрыманьню іх лібэраламі. У парляманце ў мамэнт стварэньня ўраду Мак-Дональда сацыялісты ня мелі абсалютнае большасьці: яны стаялі на другім месцы па сваей лічэбнасьці—пасьля кансэрватараў і мелі 198 мандатаў, пад той час, як кансэрватары мелі 256. Кансэрватыўны ўрад Балдвіна быў скінуты, толькі дзякуючы супольнаму выступленьню проці сацыялістаў (198 галасоў) і лібэралаў (151 голас), а пасьля ўпадку Балдвіна сацыялістам, як чароднай найвялікшай партыі, згодна з парляманцкай традыцыяй, кароль і даручыў стварэньне новага ўраду. Калі-ж лібэралы перасталі сябраваць з сацыялістамі, ураду Мак-Дональда было выражана недаверые новай большасьцяй—лібэральна-кансэрватыўнай.

Гэты саюз лібэралаў з кансэрватарамі адбіўся і на выніку апошніх выбараў. У Англіі—выбары не прапорцыянальныя, а мандаты (па адным ад кожнага округу) бяруць тыя, хто ў дадзеным окрузе дастаў найбольш галасоў. Аб'яднаньне лібэралаў з кансэрватарамі і дало такую адносную большасьць кансэрватыўным кандыдатам у 46 акругох, дзе на папярэдніх выбарах прайшлі сацыялісты, дый прайшлі-бы і цяпер, бо лічба пададзеных за іх галасоў была, напэўна, большая за лічбу кансэрватыўных і лібэральных, узятых паасобку, аднак меншая за іх, узятых разам.

Наагул, лічба сацыялістычных галасоў сёлета ўзрасла проці леташніх выбараў на 1.100.000 галасоў. І гэты прырост найлепш гаворыць, што перамога кансэрватараў зусім не паказуе на нейкую зьмену ў настроях работніцкіх масаў Англіі на карысьць кансэрватыўнае партыі. Наадварот, вынікі англійскіх выбараў гавораць нам толькі аб тым, што рост арганізаванае сілы буржуазіі адбываецца ўсё яшчэ шыбчэй, чым рост сілаў работнікаў. Вось чаму работнікі, ўзяўшы ў свае рукі ўладу *прыпадкова*, не маглі ўдзяржаць яе настала. І можна гаварыць хіба толькі аб тым, што работніцкія масы Англіі *не дасьпелі* йшчэ да поўнага апанаваньня дзяржаўнае ўлады, але ніколі не аб павароце іх ўправа.

А што-ж сталася ў Амэрыцы? Там, як і ў Англіі, работнікі і радыкальная працоўная інтэлігенцыя *першы раз* зрабілі спробу выставіць свайго кандыдата ў прэзыдэнты і... праваліліся. Але, калі прыпомнім, што на папярэдніх выбарах яны нават не адважаліся выступіць з уласным кандыдатам, аддаючы свае галасы за аднаго ці другога кандыдата канкуруючых між сабой дзьвюх найвялікшых буржуазных партыяў (так-званых „дэмакратаў“ і „рэспубліканцаў“),—дык і тыя дзесяткі выбаршчыкаў працоўных зьяўляюцца зусім новым зьявішчам, зьяўляюцца знакам, што амэрыканскія рабочыя масы *ўваходзяць на свой уласны* шлях у барацьбе за ўладу. І з няўдачы гэтае першае спробы бароцца за ўладу для працоўных яшчэ менш, чым у Англіі, можна гаварыць аб нейкім „павароце Амэрыкі ўправа“.

Наадварот: і ў Англіі, і ў Амэрыцы мы бачым усе адзнакі таго, што працоўныя масы з чыста пасыўнае ролі ў палітычным жыцьці пераходзяць да ролі актыўнае, да змаганьня за ўладу, якую трымае ў сваіх руках ад вякоў буржуазія. Дык ці-ж дзіва, што ім *адным ударам*—і то бяскроўным—не ўдалося разьбіць тую сілу, якая тварылася і арганізоўвалася ў працягу сталецьцяў?!

Цікавыя цыфры.

Падаем тут статыстыку партыйнага складу трох апошніх парлямантаў у Англіі:

1) на выбарах **1922 г.** (урад Балдвіна) атрымалі:

Кансэрватары	344	мандаты
Лібэралы	117	„
Партыя Працы	138	„
Беспартыйныя	11	„

2) на выбарах **1923 г.** (урад Мак-Дональда):

Кансэрватары	256	мандатаў
Лібэралы	151	„
Партыя Працы	198	„
Беспартыйныя	5	„

3) на цяперашніх выбарах (ізноў урад Балдвіна!)

Кансэрватары	410	мандатаў
Лібэралы	39	„
Партыя Працы	152	„
Беспартыйныя	4	„

А вось лічба галасоў, якія былі пададзены на выбарах у 1923 годзе і цяпер:

У 1923 годзе было пададзена галасоў:

За буржуазныя партыі (кансэрватараў і лібэралаў разам) — 9.700.000.

За работніцкую Партыю Працы — 4.500.000.

У 1924 годзе:

За буржуазныя партыі — 10.700.000.

За Партыю Працы — 5.500.000.

Такім парадкам, лічба галасоў, пададзеных за буржуазных кандыдатаў, узрасла **на 10%**, лічба работніцкіх галасоў — **на 18%**.

У Амэрыцы на прэзыдэнцкіх выбарах партыя Куліджа (—пры галасаваньні на выбаршчыкаў) атрымала 18 міліёнаў галасоў, партыя Дэвіса 8 міліёнаў, **а партыя Ля-Фолетта (работніцкая) сабрала 7 міліёнаў галасоў.**

Як для **першага** выступленьня з самастойным кандыдатам працоўных — гэта хіба ня блага?!

Прамова пасла Б. Рагулі

на паседжаньні Сойму 4 лістапада 1924 г. (*паводле стэнаграмы*).

Высокая Палата!

Урад падаў у Сойм праект бюджэту на 1925 год і прыходзе з прапазіцыяй зацьвярдзіць бюджэт парляманцкай дарогай. Ясная рэч, прэм'ер Грабскі акуратна здае сабе справу з таго, што Сойм павінен мець перад сабою ня толькі голыя лічбы, але і ведаць іх празначэньне — як з увагі на іх мэту, так і на вышыню розных выдаткаў, дый на крыніцы дзеля іх пакрыцьця.

Пан прэм'ер добра ведае, што Сойм, упаўнамачываючы ўрад да гаспадараньня матэрыяльнымі засобамі, павінен ведаць аб усіх плянах ураду, якія той маніцца зьдзейсьніць у сфэры ўнутранае і замежнае палітыкі. Гэтыя ўрадавыя мяркаваньні павінны знайсьці выражэньне для сябе ў нейкай выразнай палітычнай праграме на будучы бюджэтны пэрыяд. Аднак, п. прэм'ер гэтага пытаньня ў поўнай меры—сьвядома, ці несьвядома,—у сваім экспозэ не разважыў.

А здаецца, што цяжкі ўнутраны стан дзяржавы вымагае выясьненьня ўсіх балячак дзеля правядзеньня магчымага аналізу стаўшыхся фактаў. Аднэй з найбольш небясьпечных балячак дзяржаўнага арганізму Польскае Рэспублікі зьяўляецца **забойчы стан на землях беларускіх** і украінскіх, з якім побач ідуць **анархія і аружныя паўстаньні**.

У сваім экспозэ п. Старшыня Рады Міністраў прыадкрыў край крэсавае заслоны і, відаць,—сам спужаўся таго, што тамака дзеецца. Прэм'ер не хацеў ці мо' баяўся зьняць зусім заслону і паказаць Сойму тыя страшэнныя надужыцьці і тыя рознародныя мукі і зьдзекі, якія—ў пастаці **адміністрацыйнага і вайсковага тэрору**—масова сыплюцца на галовы беларусаў і украінцаў, адвечных жыхароў гэтага краю.

Прыадкрыўшы край заслоны, прэм'ер убачыў: **„павялічэньне лічбы і інтэнсыўнасьці нападаў“**, ды што „напады гэныя сваімі разьмерамі **выходзяць значна па-над звычайны бандытызм**“. У гэтай заяве п. прэм'ера я бачу цэннае прызнаньне таго, што напады выходзяць па-над звычайны бандытызм. Гэта—першае, мо' неасьцярожнае, прызнаньне прадстаўніка ўраду, што **на беларускіх і украінскіх землях** пачалася **аружная барацьба** паўстанскага характару. За гэтае прызнаньне я вельмі ўдзячны пану прэм'еру, бо ён першы спасярод польскіх міністраў афіцыяльна заявіў, што на землях „усходніх крэсаў“ **дайшло да аружнага паўстаньня.**

Пану прэм'еру пэўне ведама беларуская прыказка: „як пяюць, так і адпяваюць“. Калі так і калі п. прэм'ер не хацеў-бы мець пропускаў у сваей прамове, дык павінен быў-бы, кажучы аб тым, як „адпяваюць“, паказаць і тое, як „пяецца“, —гэта ёсьць, гаворачы аб пачатку палітычнага паўстаньня, выясьніць прычыны, якія выклікаюць апошняе, бо-ж няма скуткаў бяз прычын. Магчыма, што п. прэм'ер забыўся поўнасьцю расказаць аб гэтым. Я яго зусім разумею: было вельмі многа спраў да абгавораньня ў працягу трох гадзін, якія ён ужыў дзеля сваей прамовы, — дык і ня мог закрануць усяго. Дык няхай жа ён будзе на гэтулькі ветлым і ня возьме мне за зло, што я пастараюся яму дапамагчы ў гэтай галіне і выяўлю тыя прычыны, якія родзяць на ўсходніх землях частыя выбухі паўстанскага характару. Калі п. прэм'еру будуць ведамы прычыны хваробы, дык шмат лягчэй будзе знайсьці адпаведны лек, хаця вынікі лячэньня не заўсёды могуць быць згодныя з пажаданымі мэтамі.

Прычын гэных вельмі шмат, але я закрану толькі некаторыя з іх. У працягу колькігадовага панаваньня Польшчы народ беларускі церпіць уціск з нацыянальнага боку. Урад дагэтуль праводзе палітыку Скульскага, якая імкнецца да таго, каб цераз 50 гадоў ніякіх беларусаў у Польшчы ня было. Усё беларускае церпіць зьдзекі, ці проста перасьледуецца; **беларуская прэса**, паскольку яна не афарбавана дэфэнзыўным духам, **засуджана на рэпрэсіі і канфіскацыі.**

У справе палажэньня праваслаўнае царквы ў Польшчы пануе поўнае беззаконьне. Рэлігійная палітыка ўраду п. Грабскага падлівае вельмі шмат масла ў той пажар, які ўжо пачаўся на беларускіх і украінскіх землях. Пакінуўшы забіраць цэрквы, ён перайшоў да так-званае рэдукцыі праваслаўных парахвіяў, найбагацейшых на матэрыяльныя засобы і будоўлі, пакідаючы зьнішчаныя і малазямельныя парахвіі. Урад мае на свае ўслугі так-званага мітрапаліта Дзяніса і адпаведных яму япіскапаў, якія гатовы благаславіць усялякія пачынаньні ўраду, ды якіх народ і ніжэйшае духавенства не прызнае за сваіх пастыраў. Здэмаралізаваўшы вышэйшае духавенства, урад сваей рэлігійнай палітыкай дэмаралізуе і ніжэйшае духавенства. Урад сілай ськідае паважаных пастыраў, а на іх месца назначае асоб, ня маючых ніякае маральнае вартасьці. Гэтак, пры дапамозе паліцыі

быў арыштаваны ў Жыровіцах і выкінуты заграніцу архімандрыт Ціхан.

Гэткім-жа парадкам быў выкінуты заграніцу япіскап Уладзімер.

Не даючы абыватэльства праваслаўным сьвяшчэньнікам, урад дае магчымасьць першаму лепшаму паліцыянту зьдзекавацца над імі і рашаць аб іх палітычнай благанадзёжнасьці. Праваслаўных сьвяшчэньнікаў не дапускаюць да выкладаньня рэлігіі ў школах.

Школьную палітыку ўраду можна ахрысьціць словам—**ганьба!**

Віце-маршалак Осецкі (звоне): За ўжыцьце гэтага выражэньня прызываю п. пасла да парадку.

П. Рагуля: Яшчэ ў ліпні Сойм з гэткай пасьпешнасьцяй праводзіў языковыя законы, датыкаючыя школьнае справы для нацыянальных меншасьцяў, абязываючыя ад 1 кастрычніка, а тымчасам урад дагэтуль не падумаў аб выданьні загаду аб іх выпаўненьні. Што гэта мае значыць? Чаму ўрад **спыняе правядзеньне ў жыцьцё школьнага ўставу ў адносінах да беларускіх і украінскіх школ**? Ці Сойм істнуе толькі на тое, каб выдаваць законы, а ўрад—на тое, каб іх не выпаўняць? Мо‘ школьны ўстаў быў выданы **толькі на вываз—дзеля заграніцы**, аб чым Беларускі Клюб у сваім часе заяўляў,—толькі каб даць міністру Скшыньскаму магчымасьць паказаць Лізе Народаў далёка сягаючы польскі лібэралізм у адносінах да нацыянальных меншасьцяў?

Школьны закон не праводзіцца ў жыцьцё, і гэта паказуе, што **п. Скшыньскі сьвядома сказаў у Лізе Народаў няпраўду!** Вось-жа я павінен ураду напомніць прыказку: брахьнёй увесь сьвет пройдзеш, ды назад ня вернешся. Мана выявіцца раней ці пазьней.

Замест беларускіх школ урад сьпяшаецца адкрываць польскія—насупраць жаданьням народу. Калі-ж беларускае насяленьне ня хоча пасылаць дзяцей у польскія школы, дамагаючыся школы ў роднай мове, дык школьны інспэктар пачынае пускаць у ход рэпрэсіі—ў пастаці штрафаў грашмі.

Значыць, **дэнацыяналізацыя беларускіх дзяцей зьяўляецца пуцяводнай ідэяй цяперашняга ўраду**, як і папярэдніх.

У галіне **зямельнае палітыкі** пануе поўнае **беззаконьне і хаос**. Калі ў Польшчы зямельная справа стаіць на мёртвым пункце, дык на беларускіх землях трэба да гэтага йшчэ дадаць **падтрымліваньне палякоў на шкоду беларусам**. Маем тут беларускія сялянскія масы—з аднаго боку, а абшарнікаў і чыноўнікаў, як пераважна палякоў,—з другога. Натуральна, у прыпадку ўсякага роду канфліктаў сялянства з вялікімі зямляўласьнікамі **слушнасьць заўсёды бывае па старане абшарнікаў**.....

Што датычыцца **асаднікаў**, дык ужо і гутаркі няма аб добрасуседзкім сужыцьці іх з тутэйшай люднасьцяй. Гэтыя **паны ваякі** цяпер, з ласкі п. Грабскага, **дасталі карабіны, якімі заўсёды пагражаюць беларусам.** У прыпадках непаразуменьняў асаднікаў з тутэйшымі жыхарамі апошніх заўсёды чакае **арышт і зьдзекі з боку паліцыі**. Вельмі часта здараюцца выпадкі пазбаўленьня сялян іх сэрвітутных правоў; калі-ж праводзіцца падзел сэрвітутаў, дык дзяржаўная ўлада дапамагае таму, каб сялянам дасталіся адны толькі няўжыткі, а абшарніку—найлепшая зямля. **Найменшыя пратэсты беларусаў выклікаюць абвінавачаньне іх у буньце, бальшавізьме і праціўленьні дзяржаўнай уладзе.**

Што датычыцца дапамогі ўраду дробным беларускім гаспадаром, дык з усей станоўчасьцяй мушу сцьвярдзіць, што **з гэтых 22.000.000 злотых,** аб якіх казаў п. прэм‘ер, **ніводзін беларус не дастаў ані злотага!** Наш беларускі лёс у Польшчы—**адно толькі плаціць і нічога не даставаць.** Наш зруйнаваны край знаходзіцца цяпер у стане цяжкага, прост несьцярпімага эканамічнага ўціску. Урад зусім не зварачае ўвагі на павальнае зьнішчэньне ў вагні вайны і ўсемі спосабамі стараецца выжымаць падаткі, дзяржаўныя даніны і іншыя матэрыяльныя сьведчаньні на карысьць дзяржавы і польскіх урадоўцаў. Апрача пасярэдніх (укрытых) падаткаў, якімі абцяжоны шырокія незаможныя масы, сялянства ня ў сілах выплачываць усе гэныя цяразмерныя дзяржаўныя, соймікавыя, гмінныя і іншыя падаткі. Калі сялянства ня мае магчымасьці плаціць падаткі, то іх бяруць дарогай прымусовае ліцытацыі хатніх рэчаў, а нават і сельска-гаспадарскіх прылад.

Апрача падаткаў для сялянства зьяўляецца карай і **прымусовая страхоўка будоўлі.** Вельмі часта, бяручы яе, карыстаецца прадажай сялянскае маемасьці з ліцытацыі, ды нават пагражаюць рэвальвэрам, як гэта здарылася ў Гарадзейскай гміне, Нясьвіжскага павету.

Добрая ўзаемная страхоўка, якая праводзіцца ў жыцьцё з рэвальвэрам у руках! Як-бы гэта ўсе вальней уздыхнулі, калі-б іх вызвалілі ад гэткага забясьпечаньня!...

Рознароднымі падаткамі, якія прыходзіцца плаціць блізу кожын тыдзень, **урад пазбаўляе наш народ магчымасьці адбудаваць свае гаспадаркі**, зьнішчаныя вайной. Паміма цяжкіх падаткаў, у шырокай меры **накладаюцца кары грашмі** за нібы-то неспаўненьне абязываючых правілаў, як, дапрыкладу, за сабаку, што сарвецца з ланцуга!

Нязвычайна чысьленая паліцыя, якая дзеля гэтага і ня мае што рабіць, займаецца адно толькі тым, каб вышуківаць прычэпку дзеля сьпісаньня пратаколу, а чужая народу і незнаёмая з тутэйшымі адносінамі адміністрацыя, — пераважна зложаная з галічан, — вельмі ахвотна накладае кары грашмі на так-званае ею **„беларускае быдла“!**

Думаю, што ў нёдалекай будучыні беларускі селянін пазбудзецца нават думкі аб страве, ды, апрануты ў адзежу Адама і перайшоўшы на ежу сьв. Антонія, ня здолее зарабляць на падаткі і штрафы.

Да беларуса, які ня ўмее чытаць папольску і сумляваецца ў правільнасьці вызначанае сумы падатку, рупныя агенты дэфэнзывы адносяцца, як да бунтаўшчыка і камуніста; на падставе іхніх даносаў яго арыштоўвуюць і ў працягу некалькіх тыдняў улетку дзержаць у вастрозе, пакуль ня звольняць дзеля адсутнасьці праступленьня!

Тэрор віхрам носіцца на беларускіх землях, **правакатары і шпігі** роямі кружаць па беларускіх вёсках, фабрыкуючы ілжывыя, ні на чым не абапертыя „праступленьні“—дзеля запаўненьня вастрогаў бязьвіннымі людзьмі. Даволі голасна выказаць жаданьне адкрыць беларускую школу, або заявіць, што вымагае вялікшых падаткаў, чым трэба плаціць,—каб цябе абвінілі ў бальшавізьме і ўкінулі ў вастрог. Нямашака такога дня ў павятовым месьце, каб паліцыя не вяла беларускіх сялян у вастрог—цэлымі партыямі.

Каб быць пабітым да ўтраты прытомнасьці, каб быць арыштаваным ды нават закованым ў кайданы пад відам бандыта,—дзеля гэтага не канешна трэба быць запраўдным бандытам: даволі адказаць паліцыянту, як трэбуе падводы, што ня мой чарод даваць фурманку!

Сьледам за паліцыйным і адміністрацыйным тэрорам ідзе **тэрор вайсковы**; відаць, што ўрад даў польскаму войску спэцыяльныя паўнамоцтвы наглядаць за беларускім насяленьнем і апекавацца ім. **Жаўнеры**, разьмешчаныя па вёсках і мястэчках, **рабуюць тутэйшае насяленьне** і за ўсякае спраціўленьне вайсковай ўладзе **пускаюць у ход стрэльбу**. Пасьля 9 гадз. вечара спыняецца ўсякі рух; ніхто—пад пагрозай штрафу грашмі, арышту і катаваньня—ня мае права выйсьці з хаты. Як прыклад, каторы характарызуе вайсковы тэрор, падам гэткія факты. У месяцы верасьні с. г. ў мястэчка Івенец, Стаўпецкага пав., прыйшоў атрад 10 ўланскага палка з паручыкам Саковічам на чале. Пачалося пабоішча. Пабіты былі некалькі грамадзян, а грамадзянін Мікуцкі быў ранены шабляй капралам Гжыбовскім. Той-жа Гжыбовскі пазволіў сабе з шабляй у руках напасьці на сьледчага судзьдзю Пётровіча. У месяцы верасьні с. г. пар. Саковіч з харунжым Воліньскім устроілі правакацыйную страляніну ў м. Івенцу — стралялі з падворка гміны ў праваслаўную царкву. Беспадстаўныя арышты трываюць дагэтуль. У м. Пяршаі, Стаўпецкага пав., вайсковая ўлада заарыштавала Шашкевіча, нялетняга хлапца і адзінага кармільца сям‘і, за тое, што не пазволіў жаўнерам улезьці ў сад па яблыкі. Сьледчы судзьдя Пётровіч звольніў арыштаванага, але вайсковая ўлада ізноў арыштавала хлапца і выслала ў Баранавічы. Які лёс сустрэў арыштаванага, аб гэтым сям‘я яго дагэтуль ня ведае. Ці ня схоча п. прэм‘ер распачаць ураз жа захады дзеля вынаходу арыштаванага Шашкевіча і звальненьня яго?

Гэтак за плячыма генарал ваяводаў стаяць паручыкі-ваяводы, харунжыя-ваяводы і нават жаўнеры-ваяводы, каторыя з шалёным садызмам **топчуць у балоце элемэнтарныя правы беларусаў, як людзей і грамадзян.**

Вось абраз жыцьця на беларускіх землях у межах Польшчы, вось карані таго, што вы, паны, называеце бандытызмам, — вось тая песьня, якую расьпявае ўрад на беларускіх землях праз прыслужаючыя яму органы дзяржаўнае ўлады. Дык нічога дзіўнога, што на гэтыя песьні народ, страціўшы цярплівасьць, адказаў песьняй пажараў, песьняй аружных нападаў на павятовыя месты, цягнікі, не баючыся нават папасьці на ваяводу! Сьмела гляньце праўдзе ў вочы і назавіце рэчы іх уласнымі імёнамі. Трэба памятаць, што звычайны бандыт ня скажа таго, што сказаў сваей матцы на судзе ў Наваградку ўчасьнік нападу на Стоўпцы, Гарачка: „Ня плач, маці: „ня я першы і ня я апошні“...

Я памог п. прэм‘еру зрабіць дыагназ хваробы, а ўдачны дыагназ—гэта найважнейшая рэч у лячэньні хвароб, паскольку лекар адначасна чалавек дазнаны і ня хоча атруціць хворага. Трэба ўхіляць прычыны, а не старацца нішчыць скуткі, якія з іх вынікаюць. Урад павінен памятаць, што, пакуль будуць істнаваць прычыны, датуль будуць і скуткі іх. Напады—гэта дзеці гвалтаў, зьдзекаў і ўсялякіх жорсткасьцяў з боку ўрадавае ўлады над нашым народам.

Як-жа падыйшоў п. прэм‘ер да направы адносінаў на Крэсах? За выхадны пункт ён узяў прынцып, які кажа: „На гвалт трэба заўсёды адказваць сілай“. Гэта вельмі простая дарога, але яна не дасягае мэты. Прэм‘ер, хочучы выбіваць клін клінам, узышоў на **шлях помсты і тэрору**. На мой пагляд, помста—гэта благі лек, бо і з праціўнага боку родзе помсту. Гэтак творыцца кола помсты, з якога ня будзе выхаду.

Вынятковы стан, самы рознародны тэрор, генарал-ваяводы і — як завяршэньне піраміды — тэрорыстычныя пачынаньні Ураду! Але даразныя суды не палепшаць палажэньня на беларускіх землях, а пагоршаць яго. Праўда, на нейкі час гэтыя спосабы могуць (хоць я ў гэтым сумляваюся!) якбыццам спыніць хваробу; затое пасьля яна можа выявіцца з яшчэ вялікшай рэвалюцыйнай сілай.

Паны, ня ўсходні сусед вінават у праявах паўстаньня, а цяперашні і папярэднія ўрады з іх жорсткай дэнацыяналізатарскай палітыкай!

П. прэм‘ер як-быццам ня думае спыняцца толькі на паралічаных спосабах успакаеньня, але маніцца „згарманізаваць дзейнасьць усіх уладаў на Крэсах у тым кірунку, каб тамтэйшае насяленьне магло адчуць і зразумець, што польская ўлада ня толькі вымагае паслухмянасьці, але і рупіцца аб дабро самога насяленьня“. Ня трэба лепшае гармоніі за цяперашнюю, бо лепшае п. прэм‘ер ня створыць,—а першую скрыпку ў ёй іграюць генаралы, паручыкі, харунжыя і нават простыя жаўнеры, ды на перадзі ўсяго—даразныя суды. Іншае гармоніі і рупнасьці аб дабро нашага народу, апрача тае, якую я абрысаваў у першай часьці маей прамовы, ані наш народ, ані мы, ягоныя прадстаўнікі, ня жджэм ад сучаснага ўраду і Сойму. **Наш народ—сам свайго шчасьця каваль,** і ён будзе яго каваць, хоць бы палова яго была зьнішчана пры помачы судоў і бяз іх помачы. Беларусы—ня дзеці, якіх можна супакоіць абяцанкай, даўшы „дзірку ад бубліка“. Годзе нам ужо гэных „дзірак“. Цёмныя хмары на нашым небе народ наш разгоне ўласнай сілай!

Усе абяцанкі п. прэм‘ера не магу назваць інакш, як **зьдекам над Беларускім народам.** Прэм‘ер сказаў: „Урад хоча даць гэтай людиасьці (разумей: беларускай і украінскай) магчымасьць, як сьлед, з‘арыентавацца ў сваім уласным лёсе і, як сьлед, зразумець уласную карысьць“. Як на пачатак гэтае „магчымасьці арыентавацца ў уласным лёсе, п. прэм‘ер паказуэе на языковыя законы. Падобнага дурэньня галавы, зьдзеку і зьнявагі нельга рабіць! Ніякімі іншымі славамі, апрача гэтых, нельга выразіць мэтаду правядзеньня ўрадам у жыцьцё языковых законаў. Ці-ж гэта не правакацыя, ці ня зьдзек і зьневажаньне нашага народу—гэныя інструкцыі, выдадзеныя да двух языковых уставаў, якія робяць немагчымым правядзеньне ў жыцьцё прынятых законаў? Падобныя дамаганьні, як доказ абыватэльства, нацыянальнасьці і інш., маюць ясныя адзнакі ўсяго, толькі не здаровага розуму і сумленных адносінаў да ўставаў. Бяручы пад увагу, што нашае сялянства ня мае „асабістых даводаў“, кожын урадовец пры злой волі будзе сумлявацца ў абыватэльстве кожнага і зьвядзе да нуля жаданьне народу карыстацца языковымі законамі. Урэшце дапусьцім, што польскае абыватэльства даказана; астаецца даказаць нацыянальнасьць. Я пытаюся ў п. Грабскага: якім спосабам мы можам гэта даказаць? Усе доказы могуць паказацца ўрадоўцу недастатачнымі. Дык аб такіх рэчах, як аб падставе дзеля новых адносінаў на Крэсах, запраўды, сорамна, ды нават непрызваіта казаць.

Не магу не закрануць тут і трэцяга спосабу, якога спробаваў урад ужыць дзеля паразуменьня з нашым народам праз галовы паслоў, аб чым гаварыў у сваім часе, паміж іншым, і пасол Недзялковскі (ППС). Гэтай спробай урад а анчальна скампрамітаваў сябе. Дзеля гэтае спробы ўрад вышукаў арганізацыю фальшаваўшага асыгноўкі Валэйшы, які ў сваім часе расейскім судом быў засуджаны на некалькі гадоў у вастрог, а цяпер пастаўлены на чале шулерні з ігрой у карты, на што даў яму канцэсію пан Роман, якога ўрад быццам маніцца назначыць дэлегатам да крэсавых спраў. Я-бы радзіў п. Грабскаму і ягоным калегам, прывітаўшыся з прадстаўнікамі гэнае арганізацыі, памыць рукі, ды ня толькі мылам, але серным эфірам, ці нават расчынам сулемы! Ня ведаю, чыю руку будзе сьціскаць праз нашы галовы п. пасол Недзялковскі.

Дык вось-жа, ані тэрор, ані генарал ваяводы, ані даразныя суды з карамі сьмерцяй, ані масавыя арышты, ані езуіцкія ўставы, ані нават сяброўства з шулерняй не прынясуць успакаеньня беларускіх і украінскіх зямель, але будуць яшчэ больш разьдзімухіваць пажар, які тамака ўзьнімаецца.

Адзіны спосаб супакаеньня гэтых зямель — гэта **вывад з гэтых зямель польскае паліцыі, адміністрацыі і войска і даньне беларускаму народу магчымасьці выказацца аб сваім лёсе на падставе самавызначэньня народаў.**

Дзеля гэтага заяўляю, што наш Клюб займець апазіцыйнае становішча ў адносінах да ўраду п. Грабскага і ня мае да яго веры.

З Сойму.

Прадаўжэньне дыскусіі над бюджэтам і экспозэ ўраду.

Пасьля прадстаўнікоў крайніх флянгаў прамаўлялі „цэнтральныя партыі—хадэкі і пястоўцы“ даволі памяркоўна і нерашуча.

Пас. Хаціньскі (хадэк) перад усім радзіць распусьціць гэты Сойм і, зьмяніўшы выбарны закон (ведама як!), стварыць новы Сойм, які-б знайшоў у сабе „сталую большасьць (ведама якую!), каб у Польшчы быў нарэшце, парлямантарны ўрад (ведама які!).“

Аратар ня верыць „мірнаму аптымізму“ міністра Скшыньскага і кажа, што можна слухаць яго прамовы аб „рэалізацыі хрысьціянскіх ідэалаў“ праз Лігу, але запраўднасьць кажа нешта іншае... Пакуль істнуюць Расея і Нямеччына, дык адзіны шлях для Польшчы—„высокі ваенны бюджэт, які ўжо раз адратаваў Польшчу (ў 1920 годзе)“.

Унутраны стан Польшчы—цяжкі. Але вырашэньне справы мірнага сужыцьця з меншасьцямі спыняюць самі меншасьці, „шкалюючы“ (бэсьцячы) Польшчу... Аратар сцьвярджае, што на „Крэсы“ ўрад шле ня „добры элемэнт“, але „адпадкі“. Ваенная адміністрацыя робіць толькі горш. Адзін з гэтых „генаралаў“ выдаў загад аб „фортыфікаваньні“ панскіх двароў, як—быццам на „Крэсах“ ужо йдзе вайна.

Аратар у канцы заяўляе, што яго партыя падтрымоўвае толькі прэм'ера і міністра фінансаў Грабскага.

Пас. Вітэс (пяст) перад усім адзначае, што яго партыя зусім не залічае сябе да „тых адзіна-прызваных да ратаваньня айчыны“ (словы прэм. Грабскага—па адрасу хіена-пяста!) і зусім ня мае жаданьня канешна звалiць урад Грабскага. Але крытыкаваць дзеяльнасьць ураду—трэба.

У галіне заграпічнай аратар сцьвярджае, што аптымізм п. Скшыньскага ўжо трохі ўстарэў, бо пасьля жэнеўскіх трыумфаў здарыліся новыя факты, як новы англійскі ўрад, які адкіне мірны пратакол, ды прызнаньне Францыяй ССРР; ад гэтага усяго робіцца неяк ня зусім „пэўна“ ў Польшчы.

Што датычыць унутранага стану Польшчы, дык сам прэм'ер сцьвярдзіў яго пагоршаньне. Нападаў на „Крэсах“ ужо было двойчы гэтулькі, колькі дзён істнуе ўрад п. Грабскага. Уся карысьць „мілітарызацыі“ абароны „Крэсаў“ найляпей даказываецца апошнім нападам на цягнік, яшчэ больш скандальным, чым першы.

Уся гаспадарка ўраду стаіць быццам галавой уніз: яна йдзе проці інтарэсаў вялікай большасьці насяленьня... Рэзультаты гэткай штучна тварапай гаспадаркі хутка выявяцца. Вёска бяднее, заможныя яшчэ нядаўна сяляне робяцца жабракамі. І калі бюджэту 1924 г. не зьвялі без дэфіцыту, дык няма што верыць міністру фін., што ляпей будзе ў 1925 г. Ужо адна толькі плата ўрадоўцам дзеля ўзросту дарагоўлі „перавысіла прадбачаныя бюджэтам цыфры. Далей былы прэм'ер палемізуе з сучасным, высьмейваючы словы Грабскага аб тым, што „Польшча можа гардзіцца, што абходзіцца ўласнымі сіламі — бяз крэдыту“. Вельмі добра, кажа ён, але толькі пытаньне, ці Польшча... дажыве да гэтай „гордасьці“.

Пераходзячы да справы „парцэляцыі“ (аб зямельнай рэформе лідэр „людоўцаў“ ужо не гавора!), п. Вітас сьцьвярджае, што нават „тое, што год назад было абяцана ўрадам,—ня зьдзейсьнена“, праект парцэляцыі не стаўся дагэтуль законам. „Дык мы, пястоўцы, цяпер маем права запытацца, хто ў гэтым вінаваты?..“

Кажучы аб канешнасьці роспуску Сойму, які не спаўняе свайго назначэньня быць **крыніцай улады**, які зусім асьмеяны, аратар кажа, што пястоўцы згодзяцца на роспуск толькі пад варункам зьмены выбарнага закону, якая забясьпечыла-б у будучым Сойме стварэньне сталай большасьці.

Адказнасьці за ўрад людоўцы не бяруць на сябе, ня трэбуюць і зьмены тых ці іншых міністраў.

Пас. Хруцкі (украінец) кажа, што Польшча зусім няправільна лічыць справу сваіх меншасьцяў сваей „унутранай справай“, бо-ж гэта справа бязспрэчна міжнароднага характару.—Трактат аб меншасьцях — трактат міжнароднага зьместу. Толькі Расея вядзе разумную палітыку адносна да ўкраінскага і беларускага народаў. Польшча яшчэ не зразумела ўсей небясьпекі для яе ад гэтага розуму, якога не стае ў яе. Ня можна ўсе напады, якія здараюцца нават на 200 кілям. ад радавай граніцы, лічыць „дывэнсыямі“ з за кардону.

Да ўраду адносіны ўкраінцаў—бязумоўна апазіцыйныя.

Прамову пас. **Рагулі** падаем у цэласьці паводле стэнаграмы.

Раскол у „Wyzwoleniu“.

Расслаеньне на складовыя часткі зробленай у часе выбараў „міктуры“, ці „эмульсіі“, якая завецца „Вызваленьне“,—прада̂жаецца. З прычыны „антысенкевічаўскага“ артыкулу ў часопісі „Wyzwolenie Ludu“, выклікаўшага абурэньне ў „патрыятычнай“ масе партыі, сябры клюбу: Ваяводзкі, Бон, Шапель і Галавач маюць выйсьці з клюбу...

Злучэньне клюбаў.

7/XI адбылося злучэньне клюбаў украінскіх с.-д. з польскімі камуністамі—ў адну „Камуністычную пасольскую фракцыю“. Фракцыя мае 7 паслоў (адзін з украінск. с.-д. п. Міхнюк выйшаў з с.-д. клюбу). Старшынёй Клюбу выбраны паляк Круліковскі, віцэ-старшыня—украінец Скрыпа.

Вастрожная камісія.

Вастрожная камісія Сойму з п. Тугуттам на чале выехала ў Самбор—у сувязі з адбыўшыміся там у апошнія часы выпадкамі.

Сэнат.

Дыскусія над бюджэтам і экспозэ ўраду.

Сэн. **Поповскі** (эндэк) сцьвярджае пагаршэньне эканамічнага стану Польшчы.

Сэн. **Кернэр** (жыд) заяўляе, што ўрад ня можа лічыць на падтрыманьне з боку жыдоў, бо, бяручы найбольш падаткаў з жыдоў, не дае ім за гэта нічога: ані права ўрадавай службы, ані афіцэрскіх пасад, ані школ, ані канцэсій...

Сэн. **Шарскі** (ха-дэк) сьцьвярджае вельмі цікавае зьявішча. Здаецца. злоты польскі стаіць цьвёрда—у **сусьветным** парытэце (раўнуючы з іншымі валютамі), але ўсё больш траціць сваю пакупную сілу ў Краю... Здаецца, **даверые** да Польшчы **палітычна** ўсё расьце, але замежнага **крэдыту** —ўсё няма.. Бюджэт маем зраўнаважаны, трымаемся „самавыстарчальна“... але гэта вельмі падобна да сьмерці з голаду... Без капіталу з-заграніцы ня вытрымаем крызісу...

Сэн. **Адамскі** (ха-дэк) кажа, што „ў сваім сучасным дзяржаўным ладзе Польшча ня мае здаровага палітычнага фундаманту“...

Палітычны агляд.

У Польшчы.

Канфэрэнцыя ў справе „Усходніх Крэсаў“.

8.XI у прэм'ера Грабскага адбыліся нарады ў справе „Усходніх Крэсаў“ з міністрамі Сікорскім, Выгановскім, Міклашэўскім, Гюбнэрам, —ваяводамі: Янушайтісам, Ольшэўскім, Млодзяноўскім, Рачкевічам і інш.

Да рэканструкцыі ўраду.

З асьвядомленых кругоў паведамляюць, што частковая рэканструкцыя ўраду ўжо пастаноўлена Грабскім.

Уся справа працягнецца трохі даўжэйшы час. — Сьпярша на месца мін. унутр. спраў п. Гюбнэра будзе назначаны (нарэшце-ж!) п. Тугутт. Яго віцэ-міністрам мае быць сэнатар Кашніца (эндэк — для „кантролю“).

Пасьля (?) будзе зьменены міністар справядлівасьці п. Выгановскі, і на яго мейсца мае быць назначаны п. Маковскі, той самы, што ўжо быў у габінэце Сікорскага і даваў Сойму першы раз „праўдзівую“ (са слоў праваакатара Лянкевіча...) інфармацыю аб „беластоцкіх беларусах“, з пасолом Баранам на чале. Гэты кандыдат лічыцца ў Польшчы... „левым, і выклікае дзіўнае абурэньне сярод правіцы.

Затое галоўная пляма на ўрадзе п. п. Грабскага—міністэрства „асьветы і рэлігіяй“—застаецца „пакуль што“ ў руках п. Міклашэўскага, якому прэм'ер хоча даць час і магчымасьць“ прыкончыць“ пачатую ім справу „ўкраінскага ўнівэрсытэту“.

У сувязі з гэтым плянам сабраліся паны „лявіца“, каб вырашыць адносіны да ўраду.

Ну, пэўне-ж пагодзяцца!

Польшча—марская дзяржава.

Толькі цяпер пачало выясьняцца, якую буйную йгру вядзе разам з „незалежнымі“ ад ураду французскімі генараламі польскі ваенны міністар, ген. Сікорскі. Польскі міністар маніцца ня больш і ня менш, як стварыць з Польшчы марскую дзяржаву.

Францыя мае збудаваць для Польшчы ня толькі порт у Гдыні, але і флёт, злажаны з падводных лодак, мінаносцаў, гідраплянаў і г. д. Праўду кажучы, флёт гэты будзе ў значнай меры французскім, забясьпечваючы пашырэньне ўплыву французскай марской сілы на Балтыцкім моры.

Думка зрабіць Балтыцкае мора „польска-французкім“—цiж можна выдумаць нешта лепшае дзеля „забясьпечаньня сусьветнага міру“?!

Цікава толькі, як будзе глядзець на гэтае імкненьне Францыі заўладаць Балтыцкім морам „каралева мораў“—Англія?

„Zaufanie“ ці „respekt“.

Міністар асьветы выдаў адозву да вучыцельства, у якой закідае яму, што яно ня мела права на сваім Зьезьдзе выражаць яму, міністру, недаверые, — бо ён, Міністар, зьяўляецца начальствам, да якога падуладные павінны мець „respekt“ (пашану).

4-х грашовая дапамога работніку.

„Głos Zagłębia“ піша: ці хто паверыць, што 25-летні работнік фабрыкі паперы (фірма і месца) зарабляе ў дзень... 14 грошаў, даслоўна — чатырнаццаць грошаў.

Гэта сцьвярджаюць пасьведчаньні, выдаваныя гэтай фірмай звольненым працаўнікам дзеля атрыманьня дапамогі ад „камісіі для безработных“. А на гэтай падставе гэткі безработны атрымлівае ад „камісіі“—4 грошы ў дзень.

Прыём прэзыдэнтам пасла ССРР.

8.XI Прэзыдэнт Рэспублікі прыняў на аўдыэнцыі радавага пасла Войкова, які аддаў п. прэзыдэнту свае давярыцельные граматы.

Запальная граніца.

Дэмакрацыйная лінія Лігі Народаў паміж Польшчай і Літвой у шмат якіх пунктах зьяўляецца спорнай, што выклікае сталыя паграпічныя сутычкі.

На вучастку Лынгмяны 29/Х амаль не дайшло да запраўднае бітвы, бо з абедзьвюх старон былі пушчаны ў ход досыць значныя сілы.

Шпіёны ў „аддзеле бясьпечнасьці“.

У гмаху міністэрства унутр. спраў зроблена рэвізія ў прыватнай кватэры ўрадоўца „wydz. bezpieczeństwa“, Максымюка, — па падазрэньні ў шпіёнстве. Максымюк і яго 2 лёкатары арыштаваны.

Напады.

Напад на палац.

У ноч на 7/XI партызаны ў лічбе 55 чалавек напалі на маёнтак Пшыбыльскага „Цукров“ каля Здалбунова, акружылі парк і ўварваліся ў палац уласьніка. Усе жыхары двара пахаваліся на падстрэшшы. Абрабаваўшы пал.ц, напасьнікі зпажылі ўсё рэчы на ўзятых тут жа 38 каней і, падпаліўшы палац, пачалі зьбірацца дамоў. Палац згарэў да тла.

Адбіты напад.

У ноч на 4/XI 4 ўзброеныя бандыты напалі на крамніка ў Даўгелішках, нейкага Іока, але паліцыя здалела адбіць напад.

Злоўленыя грабежцы.

У в. Валодзькаўшчына, Ашмянскага пав., 2 бандытаў напалі на дом Міхаліны Чаплінай, якая пачала крычаць. Прыбеглі суседзі і злавілі бандытаў—Каз. Пятровіча і Ант. Осьціка.

Напад на дарозе.

У ноч на 7/XI каля в. Бэдзнэ, Віленскага пав., 6 бандытаў, уваружаных стрэльбамі, рэвальвэрамі і ручнымі гранатамі, напалі на 2 жыдоўскіх купцоў, у якіх зрабавалі 100 даляраў і 500 злотых. Адзін з купцоў неяк уцёк і паведаміў паліцыю. Другога крэпка пабілі.

Забойства ксяндза.

У ноч на 8/XI банда з 6—8 чалавек напала на плябанію ў Кемелішках, Сьвянц. пав. Бандыты аглушылі ўдарамі стрэльбаў служанку, якая кінулася клікаць паліцыю, пасьля забілі не баранійўшагася зусім ксяндза Баневіча, а яго сястру, звaўшую на помач, зьбілі да ўтраты сьвядомасьці. Пасьля гэтага бандыты кінуліся рабаваць плябанію, дзе знайшлі „ашчоднасьці“ ксяндза у залатых і сярэбных расейскіх манэтах, забралі во праткі і правізію. Пасьля рабунку бандыты ўцяклі у няведамым напрамку.

Павадомленая паліцыя наладзіла пагоню толькі раніцай. Дагэтул вынікаў няма.

Заграніцай.

ССРР і Францыя.

4/XI раніцай прыехаў у Парыж прадстаўнік ССРР Раковскі і ў той-жа вечар быў прыняты прэм'ерам Эрыо, з якім разам уладзіў усе фармальнасьці ўзнаўленьня дыпляматычных зносінаў паміж ССРР і Францыяй.

У апошні мамэнт паведамляюць, што паслом ССРР у Францыі будзе Красін.

Апошні крок Мак-Доналда.

Апошнім актам работніцкага сацыялістычнага ўраду Мак-Доналда была прапазіцыя Каралю аб даваньні аднаму з правадыроў работнікаў О'Градэ... шляхоцтва!—Кароль радзіўся...

Вось у чым „амбіцыя“ англійскіх сацыялістаў!

Новы англійскі ўрад.

Кароль зацьвярдзіў склад новага габінэту. У склад новага ўраду ўваходзяць найвыдатнейшыя дзеячы кансэрватыўнай партыі—Балдвін (прэм'ер), Керзон, Чэмбэрлен сэн. (мін. загр. спраў), Чэрчыль (мін. фінансаў—не партыйны кансэрватар), Бэркэнхэд і інш.

Рэзультаты выбараў у Амэрыцы.

Прэзыдэнт Амэр. Штатаў можа лічыцца ўжо выбраным, бо ўсяго за Куліджа будуць галасаваць 370 выбаршчыкаў,—за Дэвіса—136, за Ля-Фолетта—13.

Усяго было падана 32 міл. галасоў, з якіх за выбаршчыкаў Куліджа—17 міл., за Дэвіса—8; за Ля-Фолетта—7 міл. (!)

Аднача́сна з прэзыдэнцкімі ішлі выбары і ў Палату прадстаўнікоў народных (Сойм) і ў Сэнат. У Сойм выбраны 241 рэспубліканцы (партыі Куліджа), 190 дэмакратаў і 16 радыкалаў.

У Сэнат рэзультаты яшчэ няведамы, але можна думаць, што і ў ім рэспубліканцы будуць мець большасьць, хоця й нязначную.

З гэтага ўсяго вынікае, што сучасны габінэт Куліджа застанецца ў тым-жа складзе.

Ля-Фолет заявіў, што ён пачынае арганізоўваць сваю партыю, якая толькі цяпер і пачне барацьбу ў Сойме і ў краю.

Амэрыканскія фашысты (Ку-Клюксклян) не правялі ніводнага кандыдата, але затое—забілі некалькі людзей у часе выбарчай кампаніі.

Цікава, што ў двух штатах губэрнатарамі выбраны кабеты; у адным судзьдзёй выбралі нэгра.

Палітычная праграма прэзыдэнта Амэрыкі.

На канфэрэнцыі ў Белым-Доме (палац прэзыдэнта) журналістам абвешчана гэткая праграма заграпічнай палітыкі Злучаных Штатаў. 1) абарона ідэі міжнароднага разьемчага суду; 2) разбраеньне; 3) міжсаюзныя даўгі ня будуць скасаваны; 4) супрацоўніцтва ў адбудове Нямеччыны; 5) супрацоўніцтва з Эўропай, паскольку гэта зьвязана з жыцьцёвымі інтарэсамі Амэрыкі.

Ізноў фашыстаўскія забойствы.

У часе ўрачыстасьцяў на ўгодкі перамогі над Нямеччынай у Рыме дайшло па крывавых сутычак, у часе якіх фашысты пачалі страляць у групу ваенных інвалідаў з ген. Гарыбальдзі на чале. 10 асоб ранены. Тады ўсе інваліды пакінулі працэсію. Праз увесь дзень фашысты ўрываліся ў кватэры інвалідаў і білі іх, пакуль войска не навяло парадак у месьце.

Вайна ў Кітаі ізноў разгараецца.

Амэрыканскія газэты пішуць, што аб спыненьні хатняй вайны ў Кітаі ня можа быць гутаркі. Быццам 9 ваенных губэрнатараў цантральных і паўдзённых правінцыяў зрабілі паміж сабой умову, каб падтрымаць цантральны ўрад (пэкінскі) — проці Фэн-Юнг-Сіянга і Чанг-Со-Ліна.

Як ведама, Чанг-Со-Лін, у паразуменьні з Сун-Ят-Сэном і бальшавікамі,—ставяць сабе мэтай вызваленьне Кітаю з чужаземнай няволі і адбудову нацыянальнага адзінства. Дык ня дзіва, што чужаземцы даюць грошы на прадаўжэньне вайны, якая нічога, апрача аслабленьня іх ахвяры, даць ня можа.

Радавая рэспубліка ў Кітаі.

Згодна з сэкрэтнай умовай паміж Караханам і Сун-Ят-Сэнам, прыняты цэлы рад мераў дзеля ўмацаваньня рэспублікі ў Кітаі, якая быццам мае прыняць формы радавай.

Толькі што дэкрэтам новага ўраду выселены з свайго палацу малады імпэратар з дзьвюма жонкамі. Імпэратара змусілі да падпісаньня адрачэньня ад усіх тытулаў і часткі маемасьці. Пэнсія яму паменшана з 4 міл. да 500 тысяч кіт, даляраў. Яму забаронена жыць у Пэкіне.

Пратэст Японіі.

Японскі пасол аддаў Карахану ноту з пратэстам проці нарушэньня японскіх правоў на абшары ўсходня-кітайскай чыгункі новым дагаворам паміж Чанг-Со-Лінам і радавым урадам.

Ліквідацыйныя працэсы ў Баўгарыі.

Урад Цанкова ня можа супакоіцца. Пракурор патрэбаваў ад Сойму выдачы ўсіх былых міністраў сялянскага ўраду Стамбулінскага.

Забастоўка работнікаў у Аўстрыі.

З Мэльбурна даносяць, што забастоўка транспартных работнікаў (чыгуншчыкаў і іншых) пашырылася на ўсю Аўстрыю.

Да падзей у Арабіі.

З Лёндану даносяць, што ў порт Хайфа (?) прыбыла моцная англійская эскадра, у зьвязку, як відаць, з пагрозай вагабітаў напасьці на Палестыну.

Цэпэліны ў Гішпаніі.

Як ведама, па Вэрсальскаму Трактату фабрыка цэпэлінаў у Фрыдрыхегафэне (ў Ням.) павінна быць зьніштожана. Але немцы ня хочуць гэтага,—дык прапанавалі сьпярша амэрыканцам, каб яны купілі фабрыку. Калі тыя адмовіліся, дык цяпер фабрыка пераносіцца ў Сэвілью (Гішпанія). Аб гэтым ужо адбылося паразуменьне і начальнік гішпанскага паветранага флёту афіцыяльна абвясьціў аб гэтым. З Сэвільі цэпэліны будуць рабіць палёты дзеля сталай паветранай камунікацыі—на 25.000 кілям. наўкруг.

ХРОНІКА.

† **Протоіерэй Міхал Галенкевіч**. 10 лістапада ў Вільні памер б. ключар катадральнага сабору, прот. Міхал Галенкевіч, былы сябра Беларускае Рады ў Вільні (ў часох нямецкае акупацыі) і адзін з закладчыкаў Беларускага Навуковага Т-ва.

Да выхаду з Бел. Пас. Клюбу п. Кахановіча. З прычыны брахлівых вестак „Грам. Голасу“ (мусіць па загаду ягонага „начальства“), быццам пасол Міхал Кахановіч выйшаў з складу Беларускага Пасольскага Клюбу, бо не згаджаецца з ягонай палітыкай, — падаем тут точны зьмест заявы п. Кахановіча, пададзенай у Бел. Пас. Клюб — на рукі яго старшыні:

Грамадзяніну Старшыні Беларускага Пасольскага Клюбу

ЗАЯВА.

Гэтым маю гонар заявіць, што я выходжу са складу Беларускага Пасольскага Клюбу.

Прычынаю гэтага майго рашэньня я лічу зьяўленьне ў некаторых газэтах заметак, падрываючых мой аўтарытэт, а разам з тым шкодна адбіваючыхся на інтарэсах Клюбу. Лічучы немажлівым, каб з-за адной асобы цярпеў увесь Клюб, а таксама і народ, выбраўшы мяне, я выходжу з Клюбу. Разам з тым я бяру на сябе абавязак высьвятліць у прэсе зробленыя мне закіды.

(—) *Міхал Кахановіч*,
пасол Сойму.

Да беларускае літаратуры арабікаю. У заценцы „З навуковае Нівы“ N „Сялянскае Праўды“ ня зусім точна сказана аб каране пабеларуску. Дзеля гэтага падаем тут балей вестак. Праф. Карскі (Бѣлорусы т. III, 2. старая письменность, бач. 239, вынаска) даслоўна кажа: „Дзякуючы ласкавасьці праф. **Крачкоўскага**, магу паведаміць ніжэйшае: ў бібліотэцы Петраградзкага ў-ту ё чатыры рукапісы ў беларускай мове арабскімі літарамі (867—869 і 883). Показь укладчыка Indices мусульманскіх рукапісаў (Petropoli 1887, бачына 25 і 38): „Accedit versio interlineanis *polonica*, literis arabicis scripta“ выясьняецца тым, што ён (барон Розэн) ня знаў ні польскага, ні беларускага языкоў. Два рукапісы (869 і 883)—зборнікі малітваў, два (867, 868) адрыўкі з Карану. Усе яны перададзены ў бібліотэку ад **А. О. Мухлінскага**, праф. арабскага й турэцкага языкоў у унівэрсытэце (1835—1865), пеўне ад яго спадчыньнікаў у 1879 годзе“. Праф. Карскі, будучы сёлета ў Празе, казаў, што арабісты праф. Крачкоўскі (Беларус з Віленшчыны) маніцца пачаць транскрыбаваць на лацініку ці кірыліцу, але адначасна сумляваўся, што гэта запраўды станецца. Справа ў тым, што транскрыпцыя наўчоным арабістым ё цяжкой тэхнічнай працаю, а ўся навуковая праца астаецца наўчоным славістым, з якіх, можна сказаць, ніхто ня знае арабскае мовы. Будзем аднак спадзявацца, наўчоны арабісты праф. Крачкоўскі, як Беларус, падойдзе да гэтае справы з ідэйнага боку і будзе транскрыбаваць.

Пад уладай кокаініста... Як ведама, вялейскі вастрог—нават сярод польскіх—славіўся сваім парадкам і „Тугуттаўскай толеранцыяй“... І вось—прыпадак выкрыў адну з прычын гэтай славы.

Газэты падалі вестку, што адзін з вастрожных начальнікаў“, нейкі Стэльмашэвскі,—**кокаініст** —забіў—**у прыпадку нэрвовага раздражэньня** мясцовую жыдоўскую дзяўчыну, Эльканові́ч, якая не адказывала яму на яго любоў...

Пасьля забойства сваей ахвяры турэмны дазорца стрэліў сабе ў вісок...

І вось гэтаму кокаіністу былі аддаäны ў рукі ўсе тыя палітычныя і іншыя вязьні, якімі біткам набіты вялейскі вастрог...

Карэспандэнцыі.

Як праводзяцца „языковыя законы“.

(*В. Матылі, Бэрштанскай гм., Гарадзенскага пав.*).

Знаходзіцца вёска Матылі на мяжы Гарадзенскага павету да гміны Бэршт каля 26 вёрст, а да суседняй гміны Сабакінцаў вярстоў каля трох. У 1921 годзе вясною была падана просьба школьнаму інспэктару, каб у Матылёх адкрыць школу, але з выкладаньнем беларускай мовы, як мовы тутэйшай. У чэрвені таго самага году прыбыў польскі вучыцель, каб адкрыць школу, але сяляне, як даведаліся, што мае быць польская, адмовіліся. Восеняй прыехаў кіраўнік Бэрштанскай школы Э. Бондар з вучыцелькай палячкай і паліцыянтам, але, пагутарыўшы з сялянамі, не дайшлі да згоды на польскую школу і паехалі назад.

У канцы лютага 1922 году прыехаў у вёску Аляксандар Сівіла з братам Уладзімерам, пагутарылі з сялянамі і выясьнілі, што брат Уладзімер можа і мае права вучыць і пабеларуску; тады сяляне згадзіліся, нанялі хату пад школу і кватэру вучыцелю. Нядзель каля дзьвёх дзеці ня мелі на чым вучыцца, бо ніхто ня адважваўся паехаць „заграніцу“ (ў Сярэднюю Літву) ў Вільню па кнігі; наканец адважыўся адзін (Клімук Грымута), паехаў у Вільню і прывёз кніг, і школа была да леташняй восені. 2-га верасьня прыехала да вёскі Матылёў вучыцелька А. Нарбутовна і, гутарачы чуць ня чыста пабеларуску з сялянамі, сказала, што яна ня будзе вучыць пабеларуску, а папольску; тады сяляне сказалі, што хаты нет пад школу; ніхто не адпускае (запраўды ніхто). Так і паехала назад у Горадню. Апекшыся на гарачым, на халоднае дзьмуць; так і Матылі, як закону аб мовах ня было, вучылі дваяк, а цяпер віяк. **Рэшчык.**

За роднаю школу — штраф і арышты.

(*З Слонімшчыны: вёсак Грынкоўшчына і Малы-Галік, Мар'янскай гміны*).

Мы, грамадзяне вышэй памянёных вёсак, сабраліся на сход бацькоў 47 дзетак 19.X с. г. і напісалі прыгавор на нашу родную школу, ды выбралі паўнамоцніка з в. Грынкоўшчына, Аляксандра Гайдука, каторы панёс прыгавор падпісаць солтысу (ў нас солтыс з ваколіцы Мізгіры, нейкі Бусяцкі, паляк, у 3 кіл. ад нашай вёскі, каторага выбралі нейкім абманам; тут паслужыў адзін паляк за 5 белар., бо ў нашым вокругу пераважаюць беларусы). Гэты „панок“ падпісаць прыгавор адмовіўся; тагды паўнамоцнік панёс прыгавор да „Wojta“ нашай гміны, п. Мізгіра (шляхціц). Гэты „вельможны пан“ таксама адмовіўся, сказаў: „трэба было напісаць папольску; а мы беларусы папольску пісаць ня ўмеем, а грошы ня маем плаціць польскім пісарам, каторыя прывыклі браць за адно паданьне па 10 злотых. Дый мы маем права пісаць пабеларуску. Дык гэты „вельможны панок“, Мізгір, данёс у паліцыю Дзевяткаўскага пастарунку.

Па загаду „панка“ Мізгіра прышлі паліцыянты (адзін з іх Вішнеўскі), арыштавалі паўнамоцніка А. Гайдука і загналі на пастарунак. Камандант дапрасіў і пусьціў дамоў; сказаў, што яны маюць права трэбаваць беларускую школу. Ня гледзячы на тое, што мы напісалі прыгавор на нашу родную школу, „nauczycielka“— жонка „wojta“ 23.X с. г. напісала штраф на нашых вяскоўцаў за тое, што не пасылалі дзетак у польскую школу; дык прышоў гасьцінец плаціць ад дзіцяці па 10 злотых а не — дык 5 сутак да „козы“. Але мы плаціць ня думаем, а трэбуем нашу родную школу. Паны нашы пастанавілі нас замучыць; ня ведаем, як мы ўсё гэта перажывем і калі даб'емся роднае школы? **Беларусы-Вяскоўцы.**

Справаздача сэн. Багдановіча.

(*М. Мілейчыцы, Бельск. пав.*).

Даўно ўжо наша мястэчка чакала прыезду каго небудзь з беларускіх пасло́ў, маючы патрэбу ў выясьненьні „сучаснай палітычнай сітуацыі“, бо яшчэ з часу выбараў у Сойм пасьля прыезду пасла Якавюка ў нас ніводнага ні пасла, ні сэнатара з тых, каго мы выбіралі, ня было. За тое прыяжджалі паслы ад другіх партый.

Ужо некалькі разоў пісалі мы ў беларускі пасольскі клюб просьбы, і нарэшце клюб прыслаў да нас сэнатара Багдановіча, які і зрабіў у нас у нядзелю, 2 лістапада, пасольскую справаздачу.

Ня гледзячы на дрэнную пагоду і на панскую агітацыю (бо па вёсках пасланы быў чалавек, які ўсім апавядаў, быццам у гэтую нядзелю сэнатар ня прыедзе!), сабралася тысячы паўтары народу. У даволі спакойнай, роўнай, але рэчавай прамове сэн. Багдановіч добра выясьніў усе староны сучаснай палітыкі „жонду“, а таксама і працу белар. пасольскага клюбу. У канцы прамовы па пачыну некалькіх прысутных была прынята рэзалюцыя гэтакага зьместу:

„Выслухаўшы справаздачу прадстаўніка Беларускага Пасольскага Клюбу сэн. Багдановіча, сабраньне выяўляе свае поўнае даверые Беларускаму Пасольскаму Клюбу, адабрае яго палітычную працу і просіць прадаўжаць яе ў тым самым кірунку. Адначасна сабраньне выражае свае асуджэньне такім нібы беларускім арганізацыям, як тая, напрыклад, што стварылася ў Вільні пры „Грамадзянском Сабраньні“, якая вядзе да ўтраты беларусамі сваіх палітычных правоў і дэнацыяналізацыі беларускага народу“.

Прамова сэн. Багдановіча дала вялікае здаваленьне нашым сялянам-беларусам, якія пачулі, што ёсьць яшчэ сярод палітычных дзеячоў людзі, якім дарага наша народная справа і нашыя інтарэсы.

У той самы дзень увечары ў Мілейчыцах было собрана сабраньне мілейчыцкіх жыхароў для выясьненьня адносін іх да пытаньня аб далучэньні Мілейчыц да Берасьцейскага павету. Сабраньне аднагалосна высказалася за далучэньне; пры гэтым галоўным матывам было тое, што вядомыя ўставы аб языках ня тычуцца Бельскага павету. **С.**

Паштовая скрынка.

N — Вашай карэсп. з „Горадні“, з прычын цэнзурных зьмясьціць ня можам.

Дварчаніну і Дэту — Вашы карэспандэнцыі да друку не надаюцца. Пішыце аб паважнейшых справах.

В — чу — нічога (непадходзіць).

Жаўнеру ***. Вашае карэспандэнцыі аб тым, як вядзецца жаўнеру-беларусу ў польскім войску, ня можам надрукаваць дзеля „незалежных“ ад нас прычын.

Сэрафіму Татарыну, Грыгору Янку, Кірылу Міхалевічу, Яну Кучуку, Аляксею Леановічу, М. Пэмліцкай, Ганне Гарабурдоўне, М. Постані, Мікалаю Прапені, Аляксею Валюшко, Н. Серкану, К. Ольгавічу, Мікалаю Клімовічу, Рыгору Бурылло, Пятру Шлыку, Міхалу Русіну, Пятру Тымашэвічу, „Грамадзе“ в. Астраво, Ігнату Шэлоніку — па 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Рыгору Антонюку, Рыгору Волчыку, Аляксандру Канончыку, Язэпу Барадзе, Віктару Хведчэні, Яну Жукоўскаму, П. М. Пракапені, М. Плосскаму, Язэпу Рагачу, Юльяну Падбелло, Язэпу Сахарчуку, Віктару Найдзюку, Аляксею Кадушкевічу, А. Калюціку, кс. Яну Яцкевічу** — па 4 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Пятру Катрачу, Яну Дэм'яновічу, Аляксандру Буйко, Ігнату Мятле, В. Залеўскаму, Андрэю Сенінто** — па 6 зл. атрымалі. **Каапэратыве „Сьвят“** — 6 зл. 67 гр. атрымалі. Газэту высылаем. „Заходнюю Беларусь“ высылаем таксама.

Ш. Грынбэргу — 5 зл. 25 гр. атрымалі. Чакаем разрахунку за „Сялянскую Праўду“.

Т. Раманцэвічу — 6 зл. атрымалі, з каторых 2 зл. перададзены, паводлуг Вашага жаданьня на прытулак.

М. Ільюкевічу—50 гр. атрымана і „На ростані“ выслана.

М. Чаркэцкаму — 1 зл. атрымалі.

Рафалу Рыжэўскаму — 2 зл. на газэту для „Людовага Дому“ атрымалі. Газэту высылаем. „Заходнюю Беларусь“ вышлем.

Ксенафонту Вайцехоўскаму — 3 зл. атрымалі.

Рэдактар-Выдавец **Антон Войцік**. Друкарня **Н. Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.